

[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-2\(21\)-144-155](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-2(21)-144-155)

Ольга Мельникова

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-6051-3372>*

Тетяна Журавко

*викладач-стажист кафедри психології та педагогіки розвитку дитини,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-0717-900X>*

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФАХОВОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті порушено питання важливості неформальної освіти як інструменту фахового розвитку майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти. Метою статті є з'ясування важливості та здійснення теоретичного аналізу наукової проблеми, виокремлення особливостей упровадження неформальної освіти у процес підготовки майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти. У дослідженні використано такі методи, як аналіз, порівняння, узагальнення наукових джерел із досліджуваної проблеми.

Проаналізовано погляди та узагальнено ідеї дослідників щодо проблеми професійного розвитку майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти у контексті впровадження неформальної освіти.

Подано дефінітивний аналіз понять «неформальна освіта», «формальна освіта» та «інформальна освіта». Доведено, що неформальна освіта виступає важливим елементом у процесі створення демократичного суспільства, вихованні громадянина. Визначено, що неформальна освіта може слугувати тим інструментом фахового розвитку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, що забезпечить наближення загальних освітніх послуг закладу вищої освіти до потреб, інтересів і мотивів конкретних здобувачів вищої освіти.

З'ясовано, що особливого значення набуває неформальна освіта у професійній діяльності дошкільного педагога, яка пов'язана з його постійним

самовдосконаленням, оновленням змісту, форм і методів навчання. Схарактеризовано, що неформальна освіта використовується для характеристики освітнього процесу, організованого поза межами традиційної освітньої системи й призначена для задоволення пізнавальних потреб майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Представлено досвід організації неформальної освіти у світлі модернізації української освіти на прикладі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Визначено, що упровадження неформальної освіти на факультеті дошкільної та спеціальної освіти за освітньо-професійною програмою «Дошкільна освіта» є необхідним складником процесу самовдосконалення та саморозвитку, формування професійної компетентності, набуття здобувачами вищої освіти спеціалізованих навичок взаємодії «soft skills» в сучасних умовах розвитку освіти.

Ключові слова: професійний розвиток, професійна підготовка, неформальна освіта, «soft skills», майбутні фахівці дошкільної освіти.

Olha Melnykova

*Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor,
Assistant Professor of the Department of Psychology and
Pedagogics of Child Development,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,
Uman, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-6051-3372>*

Tetiana Zhuravko

*trainee teacher of the Department of Psychology and
Psychology of Child Development,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,
Uman, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0003-0717-900X>*

INFORMAL EDUCATION AS A PROFESSIONAL DEVELOPMENT TOOL OF FUTURE SPECIALISTS INSTITUTIONS OF PRE-SCHOOL EDUCATION

Abstract. The article raises the issue of the importance of non-formal education as a tool for professional development of future specialists of preschool education institutions. The purpose of the article is to clarify the importance and

carry out a theoretical analysis of the scientific problem, to highlight the features of the introduction of non-formal education in the process of training future specialists of preschool education institutions. The research used such methods as analysis, comparison, and generalization of scientific sources on the investigated problem.

The views and ideas of researchers regarding the problem of professional development of future specialists of preschool education institutions in the context of the implementation of non-formal education were analyzed.

A definitive analysis of the concepts «informal education», «formal education» and «informal education» is provided. It has been proven that non-formal education is an important element in the process of creating a democratic society and educating a citizen. It was determined that non-formal education can serve as a tool for the professional development of future teachers of preschool education institutions, which will ensure that the general educational services of a higher education institution are closer to the needs, interests and motives of specific higher education students.

It was found that informal education is of particular importance in the professional activity of a preschool teacher, which is connected with his constant self-improvement, updating the content, forms and methods of education. It is characterized that informal education is used to characterize the educational process organized outside the traditional educational system and designed to meet the cognitive needs of future preschool education specialists.

The experience of organizing non-formal education in the light of the modernization of Ukrainian education is presented using the example of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University. It was determined that the introduction of informal education at the faculty of preschool and special education under the educational and professional program «Preschool Education» is a necessary component of the process of self-improvement and self-development, formation of professional competence, acquisition of specialized «soft skills» interaction skills by students of higher education in modern conditions of educational development.

Keywords: professional development, professional training, non-formal education, «soft skills», future specialists of preschool education.

Постановка проблеми. Сучасна освіта передбачає відкритість в майбутньому, а її подальший розвиток спрямовуватися на розкриття та надання освітньому процесу творчого характеру. Це потребує нової освітньої моделі, яка б відповідала реаліям сьогодення, глобальним змінам, викликаним стрімкими інтеграційними процесами у світі. Відтак, основний принцип діяльності освітніх систем розвинених країн – залучення громадянина до навчання, що триває впродовж життя. Оскільки соціальними наслідками

глобалізації та інформатизації суспільства є розвиток неперервного навчання та формування знань, освіта більше не може обмежуватися кількома роками чи навіть десятиліттями на початку життя людини. Адже безперервне оновлення інформації вимагає постійного самовдосконалення та навчання особистості для досягнення життєвого успіху.

Безперервна освіта потребує розгляду двох основних її сфер. Перша пов'язана з побудовою системи безперервної освіти як частини соціальної практики (соціально-освітній аспект безперервної освіти), друга – із процесом засвоєння людиною нового життєвого, соціального, професійного досвіду. Саме тому в другій половині 90-х років ХХ століття у сфері освіти дорослих було проголошено єдність принципів безперервності освіти та навчання протягом життя. Відтак, було зроблено спробу в закріпленні у суспільній свідомості розуміння взаємної відповідальності суспільства, держави й особистості до проблеми розвитку освітніх процесів, що сприяє системному реформуванню освіти шляхом самовдосконалення кожної особистості незалежно від її віку, статі, національності й соціального становища.

Актуальність запропонованого дослідження підсилюється також рядом нормативних документів, серед яких: Закони України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», Державний стандарт дошкільної освіти «Базовий компонент дошкільної освіти» та ін. Відтак, постала нагальна потреба у знаходженні нових шляхів підвищення рівня професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти через здобуття неформальної освіти в закладі вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел із проблеми неформальної освіти свідчить про зростання уваги теоретиків і практиків щодо змісту, форм і методів неформальної освіти. Зокрема, питання неформальної освіти розкрито у наукових розвідках В. Андрущенко, Н. Василенко, А. Гончарук, Н. Горук, В. Давидової, Т. Десятова, С. Закревської, О. Лазоренко, М. Лещенко, В. Лугового, Л. Лук'янової, Н. Махиня Н. Ничкало та ін.; особливості формування неформальної складової освіти студентської молоді висвітлено у працях О. Бондаренка, Ю. Деркач, П. Кряжева, Дж. Малком, Н. Павлик, Н. Терьохіної, Т. Ткач, П. Ходкінс, Л. Шаповалової та ін.

Аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти висвітлено в працях І. Бега, Л. Іщенко, О. Кононко, Н. Кравчук, К. Крутій, В. Кузьменко, Н. Кузьміної, Е. Панько, Н. Трофаїла та ін. Шляхи формування професійної компетентності педагога, система стимулювання його педагогічної творчості обґрунтовуються О. Ларіоною, Ю. Бабанським, О. Жук, Н. Кухаревим, М. Скаткіним, Г. Щукіною та ін.

Проблемам оновлення змісту підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах неперервної освіти, присвячено наукові дослідження Л. Артемової,

А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Голоти, Л. Завгородньої, Л. Іщенко, Л. Зданевич, Е. Карпової, І. Луценко, М. Машовець, В. Нестеренко, Г. Підкурғанної, Т. Поніманської, С. Семчук, Т. Степанової та ін.

Мета статті – з'ясування важливості та здійснення теоретичного аналізу наукової проблеми, виокремлення особливостей упровадження неформальної освіти у процес підготовки майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

У дослідженні використано такі методи, як аналіз, порівняння та узагальнення наукових джерел із досліджуваної проблеми.

На сучасному етапі основною передумовою розвитку суспільства та економіки країни виступає концепція «навчання протягом життя», яка включає формальну, неформальну та інформальну освіту. Розвинені країни мають тривалий період становлення та розвитку системи освіти, оскільки виклики сьогодення спонукають до розгляду низки аспектів та питань освіти. У цьому контексті відповідно до запропонованого дослідження актуальності набуває здобуття неформальної освіти майбутніми фахівцями дошкільної освіти, оскільки це надає можливість набуття додаткових професійних і особистісних компетенцій через навчання, практику та діяльність.

У науковому полі сучасних педагогічних досліджень виникають такі поняття, як формальна, неформальна та інформальна освіта, кожне з яких відіграє важливу роль у підготовці майбутніх фахівця дошкільної освіти. Відповідно до статті 9 Закону України «Про освіту», освіта може бути: формальною, неформальною, інформальною. Формальна освіта – освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій), передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою. Неформальна освіта – освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державною освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудження часткових освітніх кваліфікацій. Інформальна освіта (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає само організоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям [4].

Стрімкий розвиток неформальної освіти як практики освітньої діяльності та сфери наукових педагогічних досліджень зумовлений:

– атрибутивністю (обов'язковістю, невід'ємністю) освіти для людини у сучасному інформаційному суспільстві;

– педагогізацією тих сфер професійної діяльності, які раніше не потребували засвоєння соціально-педагогічних функцій;

- зростанням ролі освіти й освіченості;
- нерівністю доступу до освітніх ресурсів соціально виключених категорій населення;
- усвідомленим прагненням до особистісного зростання, саморозвитку, самореалізації;
- стихійним розвитком досвіду неформальної освіти в суспільстві.

Відповідно, неформальну освіту доцільно розглядати з декількох позицій: як сферу наукового пізнання; як спосіб педагогічної і соціальної практики; як навчальну дисципліну для студентів психолого-педагогічних спеціальностей. Наразі площина наших дослідницьких інтересів передбачає вивчення основних характеристик неформальної освіти саме як сфери наукового пізнання майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Оскільки неформальна освіта володіє потенціалом до інтеграції особистісного та професійного розвитку майбутніх дошкільних педагогів, ефективність впливу форм і методів організації неформальної освіти визначається їх опорою на внутрішні потреби особистості у самоактуалізації, саморозвитку, самореалізації.

У контексті вище викладеного, академік В. Андрущенко стверджує, що неформальна освіта в європейському просторі розглядається як самоосвіта вільних особливостей, як «освіта дорослих», «освіта впродовж життя». Він вирізняє особливості цього виду освіти. Зокрема, вказує на те, що неформальна освіта виникла як своєрідна відповідь на інформаційний бум, що посилюється. Відсутність швидкої реакції на цей виклик спричинить деградацію особистості, а відтак і суспільства загалом, призведе до зниження інтелектуального капіталу і конкурентоспроможності національної економіки. Тому, освіта впродовж життя мусить стати важливим об'єктом наукових досліджень, з метою її розвитку і розповсюдження, за сприяння органів державного управління різного рівня та структур громадянського суспільства [2].

Дослідниця Н. Павлик визначає неформальну освіту як процес додаткового цілеспрямованого діалогічного навчання, виховання й розвитку молоді, організований поза межами змісту, форм і методів освітніх установ та державних інституцій [5, С. 10–12].

Нині, одним із головних завдань неформальної освіти є підготовка молоді та дорослих до самостійного життя. У сучасних умовах, на переконання Є. Савельєва, формальна освіта втрачає свою монополію, адже не дає стопроцентної інтеграції на ринку праці. Неформальна освіта є однією із сил, яка послаблює цю монополію, пропонуючи альтернативні форми навчання та новий зміст, які допомагають людям пристосуватися до постійних трансформацій суспільства. В багатьох європейських країнах неформальна освіта позиціонується у сфері громадянської освіти і спрямована на створення

умов для формування демократично орієнтованого громадянина. Як будувати суспільство, де є місце для всіх, чому важливо брати на себе відповідальність за процеси, які відбуваються навколо, і як це робити, як бути громадянином не тільки де-юре, але і де-факто – ці питання стали лейтмотивом програм неформальної освіти в Європі [8].

Разом з тим, неформальна освіта базується на певних принципах, найбільш важливими з яких є:

– принцип «навчатися в дії», що означає отримувати різні вміння та навички під час практичної діяльності;

– «вчитися співпраці», який передбачає отримання та розвиток уявлень про відмінності, які існують між людьми, вміння працювати в групі та в команді, а також приймати оточуючих такими, які вони є, і співпрацювати з ними;

– реалізація принципу «навчитися вчитися» дає змогу отримувати навички пошуку інформації та її опрацювання, навички аналізу власного досвіду і виявлення індивідуальних освітніх цілей, а також здатність застосовувати вище викладене в різних життєвих ситуаціях.

Оскільки в сучасному світі не достатньо фокусуватися на розвитку професійних навичок, актуальною постає потреба у набутті спеціалізованих навичок взаємодії один з одним, з-поміж яких можемо виокремити: вміння ефективно комунікувати, презентувати, вести переговори, працювати в команді, надавати зворотній зв'язок тощо. Ці навички позначаються як «soft skills» (м'які або гнучкі навички), які разом із «hard skills» (жорсткі навички) посилюють професійні навички педагога. Відтак, аби сформувати навичку, здобувачу необхідно отримати знання та відпрацювати їх на практиці. Знання – інформація, яку ми отримуємо і запам'ятовуємо для себе. Джерелами знань виступають книги, статті, лекції, особисте спілкування, поради наставника, тощо. Оскільки застосування знань відбувається на практиці, то першим, і ще не відпрацьованим досвід є вміння. Навичка сформується тоді, коли вміння дійде до автоматизму, тобто ми навчимося виконувати завдання однаково добре, не втрачаючи його якості, незалежно від зміни зовнішніх умов. У кожній «м'якої» навички відповідні рівні і критерії розвитку. Отож, більше здобувач практикується, тим краще розвиватимуться у нього навички.

Важливим є те, що soft skills дозволяють людині бути успішною незалежно від специфіки діяльності та напряму, в якому вона працює. Традиційно, в психології такі навички є складовою соціальних навичок: вміння переконувати, знаходити підхід до людей, бути лідером, міжособистісне спілкування, ведення переговорних процесів, робота в команді, особистісний розвиток, управління часом, ерудованість, креативність тощо.

Згідно з результатами досліджень учених (Чарльз Ріборг Манн) Гарварда, Стенфорда та Фонду Карнегі, soft skills визначають успіх людини у професії на 85%, і лише 15% залежить від вузькоспеціалізованих навичок. У дослідженні британського фонду Sutton Trust, 88% опитаних молодих людей, 94% роботодавців та 97% педагогів відповіли, що вважають «життєві навички» важливішими, ніж академічні [1].

Отже, саме soft skills допомагають адаптуватися до змін мінливого світу і зробити так, аби професіонал із «прокачаними» hard skills раптом не опинився без роботи через те, що не встиг вчасно переорієнтуватися.

Експерти Global Education Futures рекомендують розвивати десять головних навичок, які будуть потрібні людям у майбутньому:

1. Управління увагою та концентрація. Важливо не збирати концепції та теорії, а застосовувати їх на практиці, перетворюючи на повноцінні компетенції. Управління знаннями допомагає вибирати потрібні джерела інформації, сортувати її та керувати планом навчання.

2. Творче мислення. У майбутньому рутинні завдання автоматизують, тому навички творчого мислення та створення креативних ідей допоможуть залишатися затребуваним фахівцем на ринку праці.

3. Логіка. Логіка розвиває обчислювальне мислення. Допомагає вирішувати складні проблеми та приймати виважені рішення.

4. Просторове мислення та уява. Допомагає співвідносити себе з навколишнім світом, представляти нові об'єкти та орієнтуватися у ньому.

5. Навички роботи з інформацією. Цифрова грамотність та вміння програмувати також важливо як вміння читати. Це базові навички, потрібні кожному в новому складному світі.

6. Самоорганізація та тайм-менеджмент. Віддалена робота стає нормою і ставить нову епоху – самоорганізації. Навички допоможуть керувати часом, проектами та життям.

7. Емоційний інтелект. Через емоції ми реагуємо на те, що відбувається навколо. Навичка допомагає вирішувати практичні завдання, приймати рішення та будувати комунікацію з іншими людьми.

8. Міжкультурна комунікація. Глобальні зміни змушують економіки, корпорації та спільноти об'єднуються для вирішення спільних проблем. Навички міжкультурної комунікації допомагають будувати стосунки з людьми з інших сфер та країн.

9. Вміння вчитися, розучуватися та переучуватися. Самонавчання допомагає самостійно освоювати навички в світі, що швидко змінюється, і адаптуватися до змін.

10. Критичне мислення. Навичка допомагає перевіряти інформацію, шукати взаємозв'язок між фактами, раціонально мислити, приймати вірні рішення та сформулювати сильні аргументи [4].

Нинішня система дошкільної освіти переходить на новий етап розвитку, а саме оновлення нормативної бази, формування мережі дошкільних установ, які забезпечують гнучкість і багатоманітність форм надання послуг системи дошкільної освіти: міні-садки, групи короткотривалого перебування, сімейні дитячі садки, ігрові центри, центри розвитку дитини, тощо. Такий спектр освітніх послуг враховує вікові та індивідуальні особливості дитини, потреби сім'ї та суспільства. Усі зміни, що відбувається в дошкільній освіті передбачають активну участь педагогів у виборі методів та прийомів роботи з дітьми, у розробці та адаптації змісту відповідно до особливостей конкретного дитячого колективу, а тому, передбачають активне включення фахівців до цих змін [3].

Отже, суспільство потребує висококваліфікованих педагогів, які легко орієнтуються в сучасному світі, володіють інноваціями, креативно і професійно підходять до вирішення нестандартних завдань, використовують сучасні інформаційно-комунікативні технології тощо. Це зумовлює потребу у фаховому розвитку майбутніх вихователів дошкільної освіти.

Так, в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини створено умови для цілеспрямованого, систематичного й безперервного розвитку професіоналізму майбутніх фахівців дошкільної освіти. Так, для здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта», здійснюється упровадження неформальної освіти факультетом дошкільної та спеціальної освіти, який є регіональним центром підготовки педагогічних кадрів для національної системи освіти України.

Для здобувачів вищої освіти на факультеті створено належні умови щодо впровадження неформальної освіти в освітній процес. Відтак, ефективності здобуття неформальної освіти сприяє організованість, добровільність, доступність, додатковість, тощо

Відповідно до «Тимчасового порядку визнання результатів навчання, здобутих у неформальній та інформальній освіті в УДПУ імені Павла Тичини», розроблено порядок та процедуру визнання результатів навчання здобутих у неформальній чи інформальній освіті [9].

Визнання результатів навчання здобутих у неформальній освіті можемо висвітлити за наступними характерологічними ознаками:

- поширюється на усіх здобувачів, незалежно від рівня вищої освіти, який здобувається;
- дозволяється для дисциплін, які вкладатимуться у наступному семестрі, що передбачено навчальним планом даної освітньо-професійної програми;
- поширюється на нормативні дисципліни освітньо-професійної програми;

– обсяг не перевищує 10% від загального обсягу кредитів, передбачених даною ОПП в межах навчального року;

– процедуру визнання результатів навчання здобутих у неформальній освіті передбачено обов'язковими етапами (розгляд поданих документів, обговорення, оформлення висновку та рішення комісії атестаційного листа здобувача вищої освіти).

Зазначимо, що інформування здобувачів освіти щодо організації процедур визнання результатів неформального навчання забезпечується через офіційний веб-сайт Університету, сайт факультету, де, зокрема розміщено довідник з переліком платформ та форм для здобуття неформальної освіти та постійно оновлюваний перелік актуальних тем. Це допомагає здобувачам у виборі тієї чи іншої форми здобуття неформальної освіти та теми відповідно до обов'язкових освітніх компонент даної освітньо-професійної програми. Також здобувачам пропонуються такі форми здобуття неформальної освіти, як курси, тренінги, майстер-класи, семінари, вебінари та ін. Для ознайомлення специфікою здобувачів із здобуттям неформальної освіти, на факультеті проводиться ряд заходів, як-от: «Тиждень освіти для дорослих», зустрічі з випускниками спеціальності «Дошкільна освіта», тематичні зустрічі, обмін досвідом, спілкування з фахівцями дошкільної освіти та ін.

Висновки. Таким чином, освіта протягом життя сприяє підвищенню рівня загальних знань, розширенню можливостей участі здобувачів у культурній, соціальній і політичній діяльності країни. Саме така освіта повинна сприяти подальшій демократизації суспільства, посиленню позиції людини у професійній діяльності.

Упровадження неформальної освіти на факультеті дошкільної та спеціальної освіти за освітньо-професійною програмою «Дошкільна освіта» є необхідним складником процесу самовдосконалення та саморозвитку, формування професійної компетентності, набуття спеціалізованих навичок взаємодії «soft skills» в сучасних умовах розвитку освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розкритті теоретичних засад розвитку неформальної освіти у контексті зарубіжних досліджень.

Література:

1. The Soft Skills Disconnect. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.nationalsoftskills.org/the-soft-skills-disconnect/> (дата звернення 25.01.2023 р.).
2. Андрущенко В. П. Філософія неформальної освіти: проблеми та перспективи розвитку. *Вища освіта України*. № 4. 2013. С. 5–9.
3. Демченко І. І., Мельникова О. М. Підвищення кваліфікації фахівців дошкільної освіти – ключове завдання у побудові власної траєкторії професійного розвитку. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Вип. 2. ч. 2. 2020. С. 49–58.

4. Журавко Т. В. Soft Skills і критичне мислення дошкільників: навички у XXI столітті. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених* Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 45. Том 1. С. 200–204.

5. Павлик Н. П. Неформальна освіта як інструмент фахового розвитку майбутніх соціальних педагогів. *Основи сценарної роботи соціального педагога: метод. матеріали*. Житомир. Україна: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2016. 88 с.

6. Плинокос Д. Д., Коваленко М. О. Неформальна освіта: теоретичні аспекти і наукові підходи. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2016. Вип. 29. С. 53–60.

7. Проект доопрацьований. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH2OZ7LA?an=129> (дата звернення 22.01.2023 р.).

8. Савельєв Є. В. Неформальна освіта як інструмент розвитку додаткових можливостей молоді. *Вчені записки Університету «КРОК»*. №1 (61). 2021. С. 228–232.

9. Тимчасовий порядок визнання результатів навчання, здобутих у неформальній та інформальній освіті УДПУ імені Павла Тичини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://udpu.edu.ua/pro-universytet/dokumenty> (дата звернення 22.01.2023 р.).

References:

1. The Soft Skills Disconnect. *mmi.fem.sumdu.edu.ua*. Retrieved from: <https://www.nationalsoftskills.org/the-soft-skills-disconnect/> [in Ukrainian].

2. Andrushchenko V. P. (2013). *Filosofii neformalnoi osvity: problemy ta perspektyvy rozvytku*. [Philosophy of informal education: problems and prospects of development]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, № 4, 5–9. [in Ukrainian].

3. Demchenko I. I., Melnykova O. M. (2020). *Pidvyshchennia kvalifikatsii fakhivtsiv doshkilnoi osvity – kliuchove zavdannia u pobudovi vlasnoi traiektorii profesiinoho rozvytku*. [Improving the qualifications of preschool education specialists – a key task in building one's own professional development trajectory]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, №2, 2, 49–58. [in Ukrainian].

4. Zhuravko T. V. (2021). *Soft Skills i krytychne myslennia doshkilnykiv: navychky u XXI stolitti*. [Soft Skills and critical thinking of preschoolers: skills in the XXI century]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskiy zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka* / [redaktery-uporiadnyky M. Pantiuk, A. Dushnyi, I. Zymomria]. Drohobych: Vydavnychiy dim «Helvetyka», №45, 1, 200–204. [in Ukrainian].

5. Pavlyk N. P. (2016). *Neformalna osvita yak instrument fakhovoho rozvytku maibutnykh sotsialnykh pedahohiv*. [Informal education as a tool for professional development of future social pedagogues]. *Osnovy stsenarnoi roboty sotsialnoho pedahoha: metod. materialy*. Zhytomyr. Ukraina: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. 88. [in Ukrainian].

6. Plynokos D. D., Kovalenko M. O. (2016). *Neformalna osvita: teoretychni aspekty i naukovy pidkhody*. [Informal education: theoretical aspects and scientific approaches]. *Naukovi pratsi Kirovohrad'skoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. № 29, 53–60. [in Ukrainian].

7. Proekt doopratsovanyi. Zakon Ukrainy «Pro osvitu». [The project has been finalized. Law of Ukraine «On Education»] *mmi.fem.sumdu.edu.ua*. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/JH2OZ7LA?an=129> [in Ukrainian].

8. Saveliev E. V. (2021). Neformalna osvita yak instrument rozvytku dodatkovykh mozhlyvostei molodi. [Informal education as a tool for the development of additional opportunities for young people]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, №1 (61), 228–232. [in Ukrainian].

9. Tymchasovy poriadok vyznannia rezultativ navchannia, zdobutykh u neformalnii ta informalnii osviti UDPU imeni Pavla Tychyny. [Temporary procedure for recognition of learning results obtained in non-formal and informal education of the Pavlo Tychyna UDPU]. *mmi.fem.sumdu.edu.ua*. Retrieved from: <https://udpu.edu.ua/pro-universytet/dokumenty> [in Ukrainian].